

Народні та літературні англомовні казки часто публікуються в дитячих книжках з простою мовою та ілюстраціями, які пояснюють контекст, існує багато екранізацій дитячих зарубіжних творів англійською мовою, що робить їх доступними і цікавими на всіх етапах вивчення мови.

Використання у процесі навчання коротких оповідань, які мають цінні усномовленнєві можливості, дозволяє компенсувати відсутність реальних ситуацій іншомовного спілкування, що забезпечує формування у студентів навичок і вмінь застосовувати мовні засоби в реальній комунікації, здійснювати мовленнєву поведінку відповідно до соціокультурного розвитку країни [1, с. 89].

Отже, ретельно відібрані та сучасні дитячі художні твори англійською мовою, народні та літературні казки, народна англомовна поезія є невичерпним джерелом опанування іноземної мови, має переваги у підготовці майбутнього педагога, учителя початкової школи. Багато казок мають ритмічні якості, які можна використати при опрацюванні наголосу, ритму та інтонації при навчанні вимови, матеріал казок легко застосовувати у практичній професійній діяльності в початковій школі. Художній англомовний твір створює занурення в англомовну атмосферу та культурне середовище, мотивує та виховує моральні якості та інтерес до вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Гронь Л. В., Гронь В. М. Дидактичний потенціал художнього тексту у процесі формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних факультетів. *Young Scientist*. 2018. № 3.2 (55.2). С. 87–90.
2. Гулько С. В. Новий підхід до вивчення англійської мови на початковому етапі. *Початкова школа*. 2011. № 8. С. 32–34.
3. Лінінська Ю. Л. Використання казки на уроках іноземної мови в початкових класах: посібник для вчителів англійської мови. Полонне, 2015. 37 с.
4. Taylor E.K. *Using Folktales*. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 302 p.

Бицько О. К.

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)

ВИКОРИСТАННЯ ПОЕТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ КРАЇНИ ВРАНІШНЬОГО СОНЦЯ В ПРОЦЕСІ ШКІЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ЯПОНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ПОЕЗІЇ

Поезія є основою багатьох культурних традицій Японії, які пов'язані зі створенням, декламуванням та сприйманням поетичних текстів, спілкуванням та збереженням для наступних поколінь, інтелектуальними розвагами, специфікою художньої прози та мистецтва. Ці традиції заслуговують не лише на те, щоб бути

озвученими в ході вивчення японської поезії, але й на *імітацію* задля підвищення ефективності такого вивчення, тобто використання в якості *методичних прийомів та видів навчальної діяльності*.

Мета дослідження – запропонувати методичні ідеї, спрямовані на засвоєння учнями японської класичної поезії в контексті поетичних традицій Японії.

У межах курсу «Зарубіжна література» сформувалася практика ознайомлення учнів із двома класичними жанрами японської поезії: *танка* й *хайку*. Чинні програми передбачають текстуальне вивчення в 6 класі хайку Мацуо Башьо та позакласне читання в 10 класі лірики Ішікави Такубоку – майстра жанру танка.

Тож про які саме поетичні традиції буде доречно *розказати* школярам та які з них і як саме можна використати вчителю в якості *методичних прийомів*?

Пісенна традиція. В японській мові є кілька слів на позначення понять «поезія» / «вірші», і більшість із них буквально означають «пісня»: *ута* – «пісня», *нага-ута*, *тьока* – «довга пісня», *танка* – «коротка пісня», *вака* – «японська пісня» [1; 3]. Така етимологія свідчить про те, що в сиву давнину, коли народилася японська народна поезія, вірші не читали, а співали.

Усвідомити історичний зв'язок японської поезії зі співом учням допоможе міф про першу танку, що її, як вважається, заспівав у пориві натхнення бог штормів та буревіїв Сусано О-но Мікото [3, с.38; 4, с. 45]. Сутність міфу – у стверженні ідеї божественного походження поезії. На *уроці позакласного читання*, під час *свята поезії* Країни Вранішнього Сонця або ж на *засіданні поетичного гуртка* учитель може *розказати* учням зазначений міф, *пояснити* особливості жанру танка та запропонувати бажаючим самостійно *скласти* або *підібрати* з існуючих *мелодію* до танки Сусаноо або іншої та підготуватися до виконання *власної пісні*, створеної на основі обраної танки.

Поетичні зустрічі та змагання. У добу Хей-ан (794-1185) спостерігається розквіт культури аристократів та становлення поетичних традицій Японії. Серед них – *ута-кай* («поетичні зустрічі»), а також командні «поетичні змагання» – *ута-авасе*. Останні зазвичай проводилися під керуванням імператора, який визначав тему поетичних змагань. Команди «лівих» і «правих» по черзі читали експромтом створені п'ятивірші – *танка*. Кожен новий твір розвивав тему й образність попереднього (це був своєрідний поетичний діалог). По кожній парі учасників встановлювався переможець [3, с. 4; 5, с. 96; 7, с. 367-369.].

У наступні епохи до поетичних битв поступово долучалися інші верстви населення Японії: монахи, самураї, ремісники, селяни, виникали нові поетичні жанри. Так, у XIII – XIV ст. широкої популярності набув поетичний жанр *ренга* – букв. «нанизані/зчеплені строфи» [2, с. 4; 3, с. 16-18]. Це були колективні поеми, що створювалися експромтом під час поетичних змагань. Ренга виникли в результаті розпаду танки на дві строфи: тривірш *хокку* («початкова фраза») та двовірш *атеку* («завершальна фраза»). Створювані різними авторами, ці строфи

в ренга чергувалися між собою, наче «нанизувалися» на невидиму нитку, утворюючи поетичний ланцюг.

У XVII ст. у контексті розквіту міської культури набуває популярності жанр *хайку* – тривірш, створений на основі хокку [3, с. 18-20]. Японці почали влаштовувати змагання з майстерності їх складання експромтом. До таких заходів замолоду долучався і Мацуо Башьо. 1672 р. поет уклав збірку «Кай-ой» («Гра в мушлі»), до якої увійшли 30 пар найкращих тривіршів турніру хайку.

Традиція поетичних змагань збереглася в Японії до сьогоднішнього часу. Проводяться й *поетичні фестивали* на честь поетів. Один із таких фестивалів щосені триває в Іга-Уено, на батьківщині Мацуо Башьо [5, с. 95].

Поетичні послання та антології. У старі часи в аристократичному середовищі Японії набули популярності *поетичні послання* (листування закоханих у віршах), започатковується традиція укладання *колективних поетичних антологій* [3, с. 4]. Першою з них стала «Ман-йо-шю» («Збірка міриад листків»), до складу якої увійшли 4516 віршів (переважно танка) [1, с. 79]. У X ст. було закладено традицію укладання *національних (імператорських) поетичних антологій*, для чого 951 р. було створено спеціальне відомство – Вака-докоро («Пісенна палата»), яке функціонувало при дворі імператора. Першою офіційною антологією стала «Кокін-вака-шю» («Зібрання старих і нових пісень», 905 р.). Збірка складалася в основному з *танка* та започаткувала традицію розподілу творів за тематичними циклами, що відповідають природним («Весняні пісні», «Літні пісні» і т.д.) [1, с. 164].

У сучасній Японії діють численні любительські *поетичні гуртки*, члени яких щорічно друкують *збірки власних віршів* та *журнали* з ними. За даними І. Бондаренка, кількість японців, що віршують в жанрі хайку, сягає трьох млн [3]. Телебачення Японії проводить численні *програми* на поетичну тематику, організовує *поетичні конкурси* й *турніри*.

Тож у ході вивчення японської лірики в школі можна запропонувати учням такі методичні прийоми та види робіт: *поетична зустріч* (урок чи позакласний захід): прогулянка на природу з милуванням та віршуванням / декламуванням віршів на тему зустрічі; *поетичний турнір*: конкурс віршування / декламування танка / хайку / ренга; складання колективних поем на основі карток з віршами [4, с. 51-56]; *поетичне послання* (лист другу / подрузі у віршах в японському стилі); *укладання антології* (улюблених японських поезій або найкращих віршів однокласників – переможців поетичних турнірів); *написання переднього слова до антології*; *ілюстрування антології*; *розробка проекту обкладинки* тощо. Учням можна також запропонувати записатися до *поетичного гуртка*, де вони зможуть опанувати ази поетичної майстерності, зокрема й навички віршування в японському стилі. Результатом діяльності гуртка за певний період часу (семестр чи навчальний рік) може стати *укладання колективної антології* або *випуск поетичного журналу*. Вірші учнів, а також відео поетичних конкурсів можна викладати в спеціально створеному для цього *блозі* або *групі в соціальній мережі*.

Поетичні карти. У сучасній Японії поширена гра в «поетичні карти» – *ута-гарута*, або просто *карута* [3, с. 4-5; 5, с. 96]. Це і культурна традиція, і сімейна розвага, і своєрідний вид спорту. В основі гри – дві колоди карт по 100 у кожній: 1) колода для ведучого – *йомі-фуда* («карти, які читають»): містять повний текст вірша і малюнок до нього; 2) колода для ігроків – *торі-фуда* («карти, які беруть»): містять останній фрагмент твору (без малюнка). Мінімальна кількість гравців – три, із яких один – ведучий.

Передісторія *ута-гарута* сягає доби Хей-ан, коли придворні дами захоплювалися грою в «поєднання мушель» – *кай-авасе* [5, с. 96]. На парних мушлях зображувалися частини малюнка або напівстрофи однієї танки, яку треба було зібрати до купи. Поява в Японії паперових карт, завезених португальськими місіонерами й торговцями, сприяла виникненню в XVII ст. *ута-гарута*. В основу гри була покладена антологія «Хяку-нін іш-шю» («По одному віршу ста поетів»), укладена 1235 р. поетом Фудзіварою Тейка із найкращих танка відомих поетів попередніх епох [1, с. 643]. Як і в *кай-авасе*, сутність гри полягала в зібранні до купи повного тексту танка. Поширення «поетичних карт» сприяло популяризації 100 віршів збірника, які сьогодні знає кожен японець.

У процесі вивчення японської класичної поезії доречно організувати командні ігри з використанням «поетичних карт» (*ута-гарута* й *хайку-гарута*) та «мушель» (*кай-авасе*). У ході гри учні долучатимуться до захоплюючого пошуку відповідної карти з другою частиною вірша або малюнка та виразного читання поезій. Цікаво буде також запропонувати учням придумати власне закінчення танки або хайку, а потім порівняти його з твором японського поета.

Поезія та мистецтво. Японська класична поезія нерозривно пов'язана з образотворчим мистецтвом. За доби Хей-ан виник малоформатний жанр *ута-е* («поезія з картиною») [8]. Тогочасні поетичні турніри надихали художників на створення «картин поетичних змагань» – *ута-авасе-е*. Це були серії картин у формі горизонтальних сувоїв, які ілюстрували всі раунди поетичної «дуелі» та містили, крім зображень поетів, тексти їхніх п'ятивіршів. *Ута-е* – один із жанрів більш широкого явища – *ямато-е* («японський живопис»), характерною ознакою якого є нерозривний зв'язок із поезією вака (танка). Майстри *ямато-е* часто прикрашали свої картини віршами або поетичними назвами [там само]. На вертикальних сувоях *каке-моно* («підвісна річ»), якими здавна прикрашають традиційне японське житло, також можна побачити, як пейзажний малюнок супроводжується віршованим текстом відомого поета або художника.

Зв'язок японської поезії з мистецтвом простежується й у царинах архітектури та ландшафтного дизайну. У різних куточках Японії можна зустріти кам'яні стели (*хі*) з вирізьбленими текстами «пісень» різних японських поетів [3]. У Токіо розташований ландшафтний парк *Рікугі-ен* (від *рікугі* – «шість видів вака» та *ен* – «сад»), зведений наприкінці XVII ст. [9]. Його основу становлять поетичні образи з відомих антологій «Ман-йо-шю» і «Кокін-вака-шю».

Тож учитель може запропонувати учням ще й такі завдання: *намалювати ілюстрацію / зробити світлинку до танки чи хайку; написати / підібрати вірш до запропонованої ілюстрації, фото або гравюри японського художника [4, с. 51]; зробити каке-моно; розробити проєкт / макет кам'яної стели, актуальної для мешканців України, або ж проєкт / макет «поетичного саду» в японському або українському стилі. Доречною буде й фотовиставка учнівських поетичних змагань або ж виставка учнівських «картин поетичних змагань» (як от: двобій М. Башьо й Т. Шевченка на тему «Вишня»).*

Поезія та проза. Значного впливу поезії зазнала й класична японська проза. Поезія виявляється в ній як на рівні форми, так і змісту, експліцитно й імпліцитно. Це стосується таких жанрів як *моногоатарі* (сюжетна проза), *ута-моногоатарі* («пісенна повість»), *ніккі* – ліричний щоденник, *дзуйхіцу* (есеї, букв. «слідом за пензлем»), *хайбун* – подорожний щоденник тощо [7, с. 373].

На уроках із вивчення японської літератури або *розвитку мови* доречно запропонувати учням *написати есеї* на основі хайку або танки японського поета або власного вірша в японському стилі.

Отже, багаті поетичні традиції Японії можуть бути використані в процесі літературної освіти українських школярів і як цікава й корисна інформація, і як ефективні методичні прийоми та види і форми навчальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Антологія японської класичної поезії. Танка. Ренга (VIII – XV ст.) / переклад з японської, коментарі, упорядкування, передмова І. Бондаренка. Київ : Факт, 2004. 912 с.
2. Бондаренко І., Комарницька Т. Передмова. *Мацуо Башьо. Стежками півночі*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. С. 4–32.
3. Бондаренко І. Передмова. *Японська класична поезія*. Харків : Фоліо, 2007. С. 3–22.
4. Быцько О.К. Из средневековой поэзии Востока (урок 4-10). *Изучение интегрированного курса «Литература» в 8 классе* : пособие для учителя / Е. А. Исаева, О. К. Бицько, А. О. Мельник. Киев : Генеза, 2008. С. 16–73.
5. Быцько О.К. Мацуо Басё. *Интегрированный курс «Литература (русская и зарубежная)»* : учеб. для 9 кл. общеобразоват. учеб. заведений с обуч. на рус. яз. / Е. А. Исаева, Ж. В. Клименко, О. К. Бицько, А. О. Мельник. Киев: УОИЦ «Орион», 2017. С. 81–97.
6. Войтишек Е.Э. Карты «Ироха». Старинная интеллектуальная японская игра. Новосибирск : Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, 1999. 80 с.
7. Мещеряков А. Японская литература VIII-XVIII веков. *Энциклопедия для детей*. Том 15. Всемирная литература. Ч.1. От зарождения словесности до Гёте и Шиллера. Москва : Аванта+, 2002. С. 366–388.
8. Ута-э, или э-ута. *Zenso*. URL: <https://zenso.ru/dzen-iskusstvo/zhivopis/uta-e> (дата звернення: 15.04.2021).
9. Rikugien Gardens. URL: <https://www.tokyo-park.or.jp/teien/en/rikugien/outline.html> (дата звернення: 17.04.2021).